

Kovács Máté hatása szakmai életutamra a könyvtáros generációk felkészítésében*

Kovács Máté halálának 40. évfordulója és hivatásom aktív gyakorlásának végére érve született meg az a gondolat, hogy végigtekintsem pályám állomásait, amelyre tudatosan, illetve tudat alatt befolyása volt egykori professzoromnak. Egyre kevesebben vagyunk, akiknek személyes kapcsolata lehetett e nagyformátumú emberrel, akinek szakmai és emberi tartása példamutatóan hatott tanítványira, kollégáira.

Az előzményekhez hozzá tartozik, hogy értelmiségi családnak életében alapvető szerepe volt a művelődés különböző formáinak, jelentős könyvtárunk volt, az olvasásnak központi helye volt az ismeretszerzésben és a szabadidő eltöltésében. Már általános iskolás koromban aktív olvasója voltam a klasszikusan zárt – ajtóba épített ablakon át kölcsönző – iskolai könyvtárnak, hetedikes koromtól segítőtje voltam a könyvtárosnak, így beléphettem az ajtó mögötti birodalomba is. Gimnazista voltam, amikor a házunk földszintjén megnyílt a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár egyik fiókja, ahová kezdettől fogva nemcsak mint olvasó, hanem mint a könyvtárosok munkáját segítő – hamarosan, mint teljes értékű „kolléga” – is jelen voltam, főként a nyári szünetekben. Történelem–földrajz szakos tanárnak készültem, de ez a párosítás csak a debreceni egyetemen volt, szüleim szerették volna, ha Budapesten maradok – így került fel a könyvtár szak a történelem mellé. Akkor még nem tudtam elképzelni addigi tapasztalataim alapján, hogy mit lehet öt éven át tanulni a könyvtárossághoz. Ezzel a mai fiatalok is így vannak, bár a közoktatási tantervek több mint két évtizede tartalmaznak könyv- és könyvtárhasználati ismereteket, az informatikus könyvtáros és más szakokra jelentkezők szinte teljesen tájékozatlanok ezen a területen.

Az első találkozásom Kovács Mátéval az egyetemi szóbeli felvételi vizsgán történt, közömbösen tette fel a kérdést: mit tudok a könyvtárról és miért választottam ezt a szakot? A válaszom során egyre érdeklődőbbé vált, főként amikor kiderült, hogy olvasom a szaksajtót, sőt saját véleményem is van egyes kérdésekről. A

* Folytatjuk Kovács Mátéra emlékező sorozatunkat, amelyet a 3K 2012. augusztusi számában kezdtünk meg Arnóth Károly és Vajda Kornél írásával. (A szerk.)

bizottság egyik tagjának kellett figyelmeztetni a Professzor Urat, hogy fejezze be a vizsgát. Még az ajtó előtt beszélgettünk a felvételizőkkel, amikor kijött a teremből, rám mosolygott és megsimította a vállam. Akkor még nem tudtam, hogy ki Ő, ez csak szeptemberben, a tanévkezdéskor derült ki.

Nagyszerű egyetemi évek következtek! Az évfolyamon mindössze körülbelül harminc könyvtár szakos hallgató tanult magyar és történelem szakkal párosítva, így közvetlen, családias, később több esetben baráti kapcsolat alakulhatott ki a diákok és tanáraik között. A Professzor Úr mindig visszafogott volt ugyan, de bárki bármilyen gondjával felkereshette, mindig hasznos tanácsokat, segítséget kapott tőle. A tantervet – könyvtárelméleti koncepciója alapján – a széleslátókörűség jellemezte. A szorosan vett szaktárgyakon kívül hallgattunk a szakterület kiváló képviselőitől nyomda- és sajtótörténetet, paleográfiát, könyvművészetet, könyvkötészetet, népművelési alapismereteket, gépirást. Ezt a szellemiséget igyekeztem képviselni tizenkét éven át a Művelődési és Közoktatási Minisztérium Könyvtárosképzési és Továbbképzési Bizottsága tagjaként és tíz éven át a Tanítóképző Főiskolák Tantervfejlesztő Bizottsága elnökeként. Kovács Máté volt előadója a bibliológia, a könyv- és könyvtártörténet egyik stúdiuma és az olvasó- és olvasásismeret tantárgyaknak, amelyek szemlélete megalapozta a később általam tanított tantárgyakat és egyik kutatási témámat. A Professzor Úr ajánlásával vált lehetségessé, hogy egy hallgatótársammal együtt végezzük el az Országos Pedagógiai Intézet szakkönyvtára állománya szakozását, amely gyakorlat később sokat jelentett a Debreceni Tanítóképző Intézet szakkönyvtára vezetőjeként az állomány tartalmi feltárásában, majd a főiskolán, egyetemen a könyvtári osztályozás című tantárgy tanításában. Máig élénken emlékszem arra az órára, amit Gagarin űrutazása bejelentése reggelén tartott a Professzor Úr – a szakmai ismeretek helyett a friss hírre lelkesen reagálva vette számba az esemény adta óriási lehetőségeket az emberiség számára. Lenyűgöző volt nyitottsága, érzékeny reagálása a változásokra. Rendszeresen szervezte az egyetemen kívüli szakmai programokat, vezetésével látogattuk meg például Szeged, Pécs egyetemi és megyei könyvtárait, kiemelt élményt jelentett, amikor nagy büszkeséggel mutatta be szülővárosa, Hajdúszoboszló könyvtárát és a város fejlődését. A debreceni egyetemi könyvtárba „haza” vitt bennünket, akkor még nem is tudatosult bennünk, hogy korábban ennek az intézménynek volt kiváló vezetője. Az a tisztelet, szívélyesség, ahogy szobáról-szobóra látogatva fogadták, amikor bemutatta nekünk az ott folyó munkát, a kollégákkal váltott néhány közvetlen szó mindannyiunkat ráébresztett arra, hogy csak baráti légkörben, együtt gondolkodva lehet komoly szakmai eredményeket elérni. A szakmai utak kiegészültek a település más kulturális intézményei – múzeum, levéltár, művelődési ház – látogatásával, esti színházi előadással. Emlékezetesek a szakestek is, ahol a hallgatók írásaikkal is bemutatkoztak; egy alkalommal saját szerzésű könyvtáros operát is előadtak. A közös élmények, kötetlen beszélgetések még közelebb hozták egymáshoz a hallgatókat, tanárokat. Ezt a mintát követtem, amikor hallgatóimat választott szakterületük jobb megismerésére rendszeresen vittem szakmai utakra a debreceni intézmények megismerésén túl például az OSZK-ba, az MTA Könyvtárába, a FSZEK-be, a KELLO-ba, a Kner Nyomdába, Békéscsaba, Szeged, Kecskemét, Szolnok megye könyvtáraiba. Fontosnak ítélttem, hogy hallgatóim találkozzanak a szakma mindenkor aktuális problémáival, kiemelkedő személyiségeivel, ezért az MKE Vándorgyűléseire, szakmai szerve-

zetei országos rendezvényeire is vittem magammal hallgatókat, akik azután beszámoltak évfolyamuknak a programokról.

Kovács Máté nagy súlyt fektetett a szakmai gyakorlatokra, főként a nyári egyhónapos gyakorlatok voltak eredményesek. Budapesti lévén sok tanulsággal szolgált a Miskolcon megismert egyetemi, városi és gimnáziumi könyvtári munka, és újdonságként a debreceni megyei könyvtárban végzett módszertani tevékenység. Akkor még nem sejtettem, hogy egész pályám Debrecenhez köt majd.

A diplomát követően a Debreceni Tanítóképző Intézet szakkönyvtárában kaptam könyvtárvezetői állást, ahol frissen szerzett szakismereteim szinte teljes tárházát alkalmazhattam napi tíz-tizenkét órában. A tudás magabiztossága és annak erős érvényesítési igényének eredménye lett, hogy a meglévő könyvtári funkcióra alkalmatlan könyvtár helyett a Művelődési Minisztériumban kiharcoltam az épülő kollégiumban egy szakkönyvtár működésére alkalmas területet és berendezést – a könyvtár máig ott működik. Nagy büszkeséggel töltött el, amikor a Professor Úr az új könyvtárban rendezett konferencián való részvétele alkalmával dicsérte a bátorságomat és szakmai munkám eredményét. Az intézményben folyó népművelőkönyvtáros képzésben kezdettől fogva részt vettem először gyakorlatvezetőként, majd huszonnégy éven át intézeti tanárként, főiskolai docensként. Alkalmam volt oktatni a könyvtártan, könyvtári osztályozás, könyvtári tájékoztatás, olvasásismeret, ifjúság könyvtári ellátása és több speciálkollégium tárgyait. Ezekhez kapcsolódó posztgraduális képzéseken egészítettem ki tudásomat. Olvasásszociológiai témában summa cum laude minősítésű egyetemi doktori címet szereztem az Eötvös Loránd Tudományegyetemen. A könyvtár szak népműveléssel való összekapcsolása jelentős hozadékot jelentett a könyvtáros szakma számára, így a művelődés különböző területeinek egységben látása és működtetése például a múzeumokkal, színházakkal, filmrendezőkkal stb. közös könyvtári rendezvények, kiállítások szervezése területén. A Népművelési Intézet a közművelődési és könyvtáros oktatók, kutatók számára évente szervezett konferenciáin több alkalommal a Professor Úr is hangot adott ezen véleményének. Az itt végzett hallgatók, tanítványok évtizedeken át kiváló munkát végeztek, végeznek szak- és közművelődési könyvtáraink vezető és középvezető posztjain.

Az 1980-as évek elején bekapcsolódtam a rendszerváltozást a maga lehetőségeivel előkészítő olvasótábori mozgalomba, amit összekapcsoltam projektszemléletű komplex személyiségfejlesztő módszer kidolgozásával és alkalmazásával a „pedagógusképzés innovációs irányjai” című országos kutatás keretében. Tanítójelöltek és könyvtáros hallgatók körében szerveztem Olvasáspedagógiai Kört, ahol évente egy választott téma komplex (földrajzi, történelmi, gazdasági, irodalmi, zenei, képzőművészeti stb.) vonatkozásait kutattuk az ismeretszerzés különböző módszereivel – alapvetően könyvtárhasználattal, és a hallgatók adták tovább ezek eredményeit változatos módszerekkel általános iskolai tanulók számára tizenöt éven át szervezett nagysikerű tíznapos olvasótáborokban. 1989 után programjainkat Kolozsvárra, Székelyudvarhelyre is elvittük; a székelyudvarhelyi tanítóképzős diákokat és tanáraikat több alkalommal vendégül láttunk táborainkban. E programot később a Kosuth Lajos Tudományegyetem oktatójaként a hallgatókkal is folytattuk. E munka eredményessége sok más mellett mérhető abban is, hogy meghívást kaptam a Magyar Garabonciás Szövetség az Olvasótáborokért elnökségébe, ahol évekig szerveztük a mentorképzőket, és bíráltuk az országból évente beérkezett sokszor három-

száznál több olvasótábori pályázatot. Ebben a speciális képzésben részt vett volt hallgatókkal azóta is tartjuk a kapcsolatot, többek között évente egyszer egy hétvégi találkozás alkalmával – amelyen gyakran negyvennél is többen veszünk részt, és ahol beszámolnak egymásnak a szakmai indíttatás aktuális alkalmazásáról is.

Az egyetemeken másodikként, a Kossuth Lajos Tudományegyetemen szervezett informatikus könyvtáros szak tantervi programjai kidolgozásában, majd oktatásában kezdetektől, 1989-től vettem részt óraadóként, majd egyetemi adjunktusként főállásban. Könyvtárban, könyvtári osztályozás, olvasásszociológia, olvasáspszichológia, olvasáspedagógia, ifjúság könyvtári ellátása, könyvtárhasználat oktatásmódszertana, kutatásmetodika tárgyait oktattam két évtizeden át. Folyamatosan bekapcsolódtam a tantervek korszerűsítésébe, minisztériumi felkérésre kidolgoztam a könyvtárostanári szakirányt, amely jelenleg a mesterképzésben él tovább. A hivatásra való felkészítésben kiemelten fontosnak ítéltam a hallgatók tudományos diákkörökbe való bevonását, 1983–2003 között a főiskola, illetve egyetem Informatikus-könyvtáros Tudományos Diákköreinek vezetője, az Országos Tudományos Diákköri Tanács tagja voltam, magam több mint félszáz hallgatói munkát irányítottam, közülük 36 országosan díjazott lett. A legjobb munkák továbbfejlesztésében, publikálásában segítségére voltam a hallgatóknak, így nyolckötetes tantárgyi ajánlóbibliográfia szerkesztésében és kiadásában, a gyermek- és ifjúsági irodalom elméleti kérdései és kritikái 1981–1995 között három kötetben megjelent bibliográfia szerkesztésében és kiadásában, a *Kincskereső* repertórium (1986–2005) két kötete szerkesztésében és kiadásában és cikkek, tanulmányok szakfolyóiratokban való megjelenésében. Pályám során magam is törekedtem kutatási eredményeim bemutatására közel 140 publikációban (könyvek, tanulmányok, szakkikkek, oktatási segédletek), ötvennél több hazai és nemzetközi konferencián tartott előadásban, részt vettem több mint negyven országos szakmai konferencia szervezésében, számos sikeres pályázat írásában és lebonyolításában. Könyvtári és közoktatási szakértőként – főként a szakfelügyeleti munka során – folyamatosan kapcsolatban álltam a könyvtári gyakorlattal, amit természetesen jól tudtam hasznosítani az oktatásban. Szakmai érdeklődésem a határokon túli kapcsolatok építésére is kiterjedt, ezek tartalma oktatói, hallgatói szakmai látogatások, oktatási programok cseréi, szakmai előadások tartása volt. E körbe tartozott a pozsonyi Comenius Egyetem, a kassai Faculty of Science Safarik, a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem, az amszterdami városi könyvtár, az Erdélyi Magyar Közművelődési Egyesület, a kolozsvári Heltai Gáspár Alapítvány. Könyvtárszakmai utaimon megismertem többek között az angol, a skót, az ír, a portugál, az osztrák nemzeti könyvtárakat, az Alexandriai Könyvtárat, a Vatikáni Könyvtárat, holland és német köz- és iskolai könyvtárakat, az itt szerzett tapasztalatokat beépítettem a képzésbe.

A Professzor Úr példáját követve pályám során bekapcsolódtam a szakmai közéletbe, elsőként a Magyar Könyvtárosok Egyesületébe, ahol a Gyermekkönyvtáros Szekció titkári, majd elnöki feladatát láttam el (1990–1998), tagja voltam a Magyar Könyvtárosok Egyesülete Tanácsának (1994–1998), a Könyvtárostanárok Egyesülete és a Magyar Olvasástársaság alapító tagja voltam, és nagy megtiszteltetés, hogy megalakulása (1997) óta tagja vagyok a Kovács Máté Alapítvány Kuratóriumának. Legjobb hallgatóim érdeklődését sikerült felkelteni e tevékenységek iránt a képzés éve alatt, s azt követően szerzett ismereteiket, tapasztalataikat hasznosítva ők is részt vállalnak a szakmai szervezetek munkájában.

A könyvtárosképzésben eltöltött négy és fél évtized alatt részben az oktatott szaktárgyakhoz kapcsolódóan, részben a szakma aktuális eseményei adta lehetőségeket kihasználva hívtam fel hallgatóim figyelmét Kovács Máté munkásságára, szakmai és közéleti szerepére, józan, elkötelezett, értékmentő és értékteremtő eredményeire. E tevékenységem kiemelt állomásaiként említem a születése 75. évfordulóján a Debreceni Tanítóképző Főiskolán rendezett nyilvános tanszéki ülést, ahol széles körű szakmai érdeklődés mellett Kovács Mátét mint művelődéspolitikust mutatta be Fülöp Géza; munkáiból válogatott bibliográfia és kiállítás is készült. 1994-ben a Kossuth Lajos Tudományegyetemen megalakítottam a Kovács Máté Kör, amelynek célja Kovács Máté szellemi örökségének ápolása, terjesztése az informatikus-könyvtáros szakos hallgatók körében, szakmai nyitottságuk, probléma-érzékenységük, kreativitásuk fejlesztése, a szakmai közéletbe való bekapcsolásuk, a könyvtáros hivatás kialakításának segítése volt. A Kör programja felkeltette más szakokon tanuló hallgatók érdeklődését is, így kiegészült a tagság pedagógia, politológia, biológia, földrajz, történelem, fizika, kémia szakos hallgatókkal, akik szívesen vállaltak feladatot a Kör által szervezett programokban, így az egyetem gyakorlóiskolája tanulói számára szervezett nyári tíznapos olvasótáborok munkájában is. A Kör tagjai közreműködésével szerveztem meg 1996-ban az I. Európai Gyermekkönyvtáros Konferenciát Debrecenben holland, osztrák, cseh, szlovák, erdélyi magyar kollegák és az MKE Gyermekkönyvtáros Szekciója tagjai részvételével, gazdag programmal, nagy sikerrel. Kovács Máté születésének 90. évfordulóján a Kossuth Lajos Tudományegyetemen országos emlékülést rendeztünk az Egyetemi Könyvtárral együttműködve, ennek lebonyolításában, néhányan előadóként is részt vettek a Kör tagjai közül. A Plenáris ülésen és a négy szekcióban elhangzott előadások szerkesztésében megjelentek a KLTE Könyvtára *Könyv és könyvtár* sorozata XVIII. kötetében.

Nagy vonalokban végigtekintve pályámon, egyértelmű számomra, hogy a könyvtáros szakma másokhoz viszonyított hátrányos helyzetében kevésbé tudtam volna helytállni a Professzor Úr tekintélye, biztonságot adó nyugalma, derűje, elkötelezettsége, bátorságot, hitet sugárzó példája nélkül. Bár a társadalmi környezet, a kommunikációs technika idő közben nagyot változott, a lényeg ugyanaz maradt: a könyvtár a társadalmi kommunikáció, a nemzeti és egyetemes kultúra alapintézménye, amelynek működését a megfelelő innovatív fejlesztésekkel meg kell őrizni a társadalom javára, hitet, erőt adva az új könyvtáros nemzedékeknek feladatuk mind teljesebb megvalósításában.

Hosszú idő óta hiányoznak a Kovács Máté formátumú, tisztánlátó, rendszerben gondolkodó, a meglevő pozitívumokat értékelő, arra építő személyek, akik a mai értéktévesztő világban a döntéseket hozó zavaros fejekben rendet tesznek, helyreállítják a szakma, a hivatás értékét, megállítják a leépülést, megtalálják a stabilitás és a megújulás helyes arányát, azt érvényre is juttatják. E kívánatos változást elősegíthetné – véleményem szerint a szakma régi adóssága – Kovács Máté-díj alapítása, amely elsősorban könyvtár-politikai eredményeket jutalmazna.

Suppné Tarnay Györgyi